

BIJEN EN WESPEN VAN DE BERGERHEIDE
Een verslag van de excursie van de sectie op 1 juli 1995.
Theo M.J. Peeters

Inleiding

Op 1 juli 1995 namen 8 personen deel aan de excursie van de sectie naar de Bergerheide. Met een temperatuur van rond de 25° en weinig wind hadden we prachtig weer. We hebben verzameld van ongeveer 11.30 tot 16.30 uur en bezochten twee terreindelen nl. de Gemeenteheide (Gh; amco. 203-401) en het gebied rond het Meeuwenven (Mv; amco. 202-402). Voor een uitgebreide terreinbeschrijving en inventarisatie van flora en fauna verwijs ik hier naar Buys et al.¹⁾

Voor dit verslag werden soortenlijstjes ontvangen van: Virgilius Lefeber, Peter Megens, Fred Moussault, Hans Nieuwenhuijsen, Theo Peeters en Jan Smit. De lijst van Jan Smit bevatte tevens de wespen verzameld door Remco Leijts.

Tabel 2 geeft een opsomming van de verzamelde soorten per terrein. Kort zal ik hieronder deze resultaten bespreken. Daarbij wordt ook gebruik gemaakt van een soortenlijst van de Maasduintjes (Ma) die ik in februari 1996 ontving van Virgilius Lefeber. Het betreft een lijst met namen van soorten die hij verzamelde in de periode 1975-1986, aangevuld met gegevens tot en met 1995. De precieze begrenzing van de gebieden die door Virgilius werden bezocht, is me niet bekend, maar waarschijnlijk kan men het begrip 'maasduintjes' van Lefeber het beste definiëren als het gebied tussen Springberg en Meeuwenven.

Resultaten

In totaal werden tijdens de dagexcursie 66 soorten gevangen (tabel 1 en 2).

Tabel 1. Soortenaantallen Bergerheide (Bh)

familie	Nl naam	Gh	Mv	Gh + Mv	Ma	totaal Bh	totaal NL ²⁾
Chrysididae	goudwespen	4	5	6	12	12	42
Mutillidae	mierwespen	1	1	1	1	1	3
Tiphidae	keverdoders	0	0	0	2	2	5
Pompilidae	spinnendoders	5	4	7	22	22	64
Vespidae	plooi vleugelwespen	4	3	6	15	16	54
Sphecidae	graafwespen	21	21	29	66	70	170
Apidae	bijen	6	16	17	64	67	331
	totalen	41	50	66	182	190	669

Bloembezoek werd alleen gemeld op Gewone braam en Sporkehout, twee planten die in deze tijd van het jaar een belangrijke rol vervullen als nectar- en stuifmeelbron voor vele wespen en bijen. Er zijn slechts kleine verschillen tussen de Gemeenteheide en het gebied rond het Meeuwenven te constateren. Opvallend is het duidelijk groter aantal bijen dat werd gevangen rond het Meeuwenven. Een verklaring hiervoor is het voorkomen van enkele braakliggende veldjes (oude landbouwenclaves) met bloeiende kamille, distels, Gewoon duizendblad en Jacobskruiskruid in dit terrein. Deze oude landbouwenclaves zijn samen met de wegbermen in het gebied een belangrijke voedselbron voor bijen. Overigens is het huidige beheer van dit soort terreinen (begrazing, maaien) vaak onzorgvuldig en funest voor vele bloembezoekers.

Als we de lijst van Lefeber (Ma) als uitgangspunt nemen, waren een 8-tal soorten nieuw voor de Bergerheide. Voor het gemis van deze acht op de Lefeberlijst zijn echter enkele simpele verklaringen te bedenken. Zo besteedt Virgiel aan hommels vrij weinig aandacht en dus is het niet verwonderlijk dat we *B. hypnorum* op zijn lijstje niet aantreffen. Met het determineren van *Sphecodes* heeft Virgiel moeite en onder de ongedetermineerd exemplaren van deze woekerbijen in zijn collectie zullen zich waarschijnlijk nog diverse soorten van de Bergerheide bevinden, waaronder zeker ook *S. pellucidus*. *Vespula vulgaris* is een zeer algemene soort die helaas

weinig door verzamelaars wordt gevangen en dus vaak niet op soortenlijstjes en in collecties terecht komt. *Pemphredon lugens* lijkt pas recent ons land te veroveren. Er zijn vanaf 1989 van deze soort een groot aantal meldingen bekend geworden in het oostelijk deel van ons land. En *Megachile analis*, *Dryudella pinguis*, *Gorytes quinquefasciatus* en *Nysson maculosus* zijn door hun sporadisch optreden vrij makkelijk over het hoofd te zien. Daarnaast moeten we in het achterhoofd houden dat tussen 1975 en 1995 in het gebied zelf het een en ander is veranderd. Soorten kunnen hiervan profiteren danwel (lokaal) achteruitgaan.

Toch is het opmerkelijk dat van één dagexcursie zoveel nieuws te melden valt, waarmee m.i. vooral de rijkdom van de Bergerheide wordt benadrukt.

Vooraf voor specifieke zandbewoners zoals spinnendoders, het merendeel van de graafwespen en diverse bijen heeft de Bergerheide een speciale betekenis. Meer dan 40 % van de inlandse graafwespen-

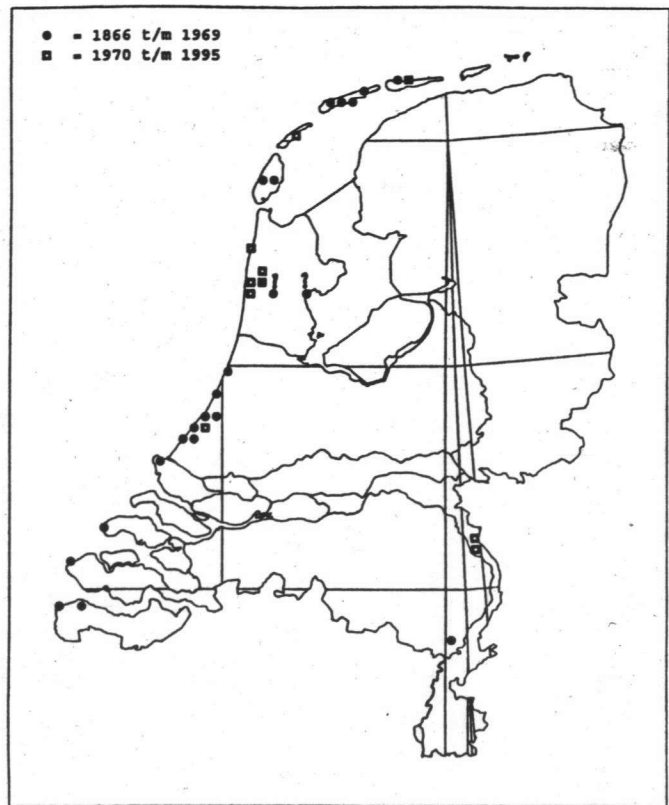

Fig. 1 Verspreidingskaart *Podalonia luffii* (5 x 5 km-hokken; nov. 1995 EIS-NL)

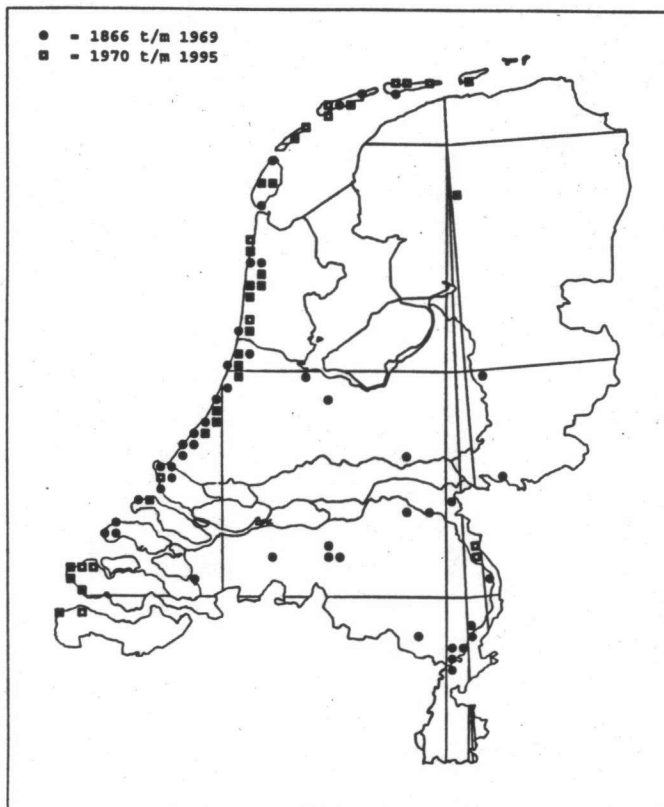

Fig. 2 Verspreidingskaart *Megachile leachella* (5 x 5 km-hokken; nov. 1995 EIS-NL)

fauna werd in het terrein aangetroffen. En het in één gebied samen voorkomen van de spinnendoders *Arachnospila alvarabnormis*, *A. virgilabnormis* en *A. westerlundii* is niet alleen uniek voor Nederland, maar is ook voor Westeuropese begrippen een bijzonderheid³⁾. Tevens worden er diverse soorten aangetroffen waarvan het zwaartepunt van hun verspreiding in ons land (inmiddels) beperkt is tot de kustduinen, zoals *Podalonia luffii* (zie kaart 1), *Pterocheilus phaleratus*, *Tachysphex panzeri*, *Megachile leachella* (zie kaart 2) en *M. maritima*.

Andere opmerkelijke soorten die we tijdens de excursie aantreffen zijn *Hedychridium femoratum* (= *mosadunense* Lefeber, 1986) en *Tachysphex helveticus*. Beide soorten zijn slechts van enkele plekken in Nederland bekend.

Ondanks het feit dat deze inventarisaties nog steeds een vrij onvolledig beeld geven en een goede totaalanalyse van de aculeatenfauna met behulp van het EIS-bestand ontbreekt, staan de hoge biologische waar-

den van dit gebied buiten kijf. Ik durf dan ook met een gerust hart te beweren dat voor de bijen- en wespenfauna de Bergerheide zowel nationaal als internationaal van grote betekenis is.

En het is vooral de verdienste van Virgilius Lefeber dat deze oude maasduinen bij vele collega's een begrip zijn geworden. Nu nog de boer op met deze kennis!

Tabel 2. Soortenlijst bijen en wespen van de Bergerheide (Gh = Gemeenteheide, Mv = Meeuwenven, Ma = Maasduintjes)

familie soort	terreinen		
	Gh	Mv	Ma
Chrysididae - goudwespen			
Chrysis bicolor	+	+	+
Hedychridium ardens	+	+	+
Hedychridium femoratum	+	-	+
Hedychrum gerstaeckeri	-	+	+
Hedychrum nobile	+	+	+
Hedychrum rutilans	-	+	+
Mutillidae - mierwespen			
Smicromyrme rufipes	+	+	+
Pompilidae - spinnendoders			
Anoplius infuscatus	+	-	+
Arachnospila rufa	-	+	+
Arachnospila trivialis	-	+	+
Cryptocheilus notatus	+	-	+
Episyron rufipes	+	+	+
Evagetes pectinipes	+	-	+
Pompilus cinereus	+	+	+
Vespidae - plooi vleugelwespen			
Allodynerus delphinalis	-	+	+
Ancistrocerus trifasciatus	+	-	+
Dolichovespula sylvestris	+	-	+
Eumenes coarctatus	-	+	+
Pterocheilus phaleratus	+	+	+
Vespula vulgaris	+	-	-
Sphecidae - graafwespen			
Ammophila sabulosa	+	+	+
Cerceris arenaria	+	-	+
Cerceris rybyensis	-	+	+
Crabro cribrarius	-	+	+
Crabro peltarius	+	+	+
Crabro scutellatus	+	+	+
Crossocerus quadrimaculatus	-	+	+
Crossocerus wesmaeli	+	+	+
Diodontus tristis	+	-	+
Dryudella pinguis	+	-	-
Dryudella stigma	+	+	+
Gorytes quinquefasciatus	-	+	-
Lestica subterranea	-	+	+
Lindenius albilabris	+	-	+
Mimesa equestris	+	-	+
Mimesa lutaria	+	-	+
Miscophus ater	+	+	+

Nysson maculosus	-	+	-
Oxybelus argentatus	+	+	+
Oxybelus bipunctatus	+	+	+
Pemphredon inornata	-	+	+
Pemphredon lugens	-	+	-
Podalonia affinis	+	+	+
Podalonia luffii	+	-	+
Tachysphex helveticus	+	-	+
Tachysphex nitidus	+	+	+
Tachysphex obscuripennis	+	+	+
Tachysphex panzeri	+	+	+
Tachysphex pompiliformis	+	+	+
Apidae - bijen			
Bombus hypnorum	-	+	-
Colletes fodiens	+	+	+
Dasypoda altercator	+	+	+
Epeolus variegatus	+	+	+
Halictus confusus	-	+	+
Halictus tumulorum	-	+	+
Heriades truncorum	-	+	+
Hylaeus annularis	-	+	+
Hylaeus communis	+	-	+
Lasioglossum fulvicorne	+	+	+
Megachile analis	-	+	-
Megachile leachella	-	+	+
Megachile maritima	-	+	+
Megachile willughbiella	-	+	+
Nomada alboguttata	+	+	+
Sphecodes monilicornis	-	+	+
Sphecodes pellucidus	-	+	-

Literatuur

1. Buys, J., J. Hermans, S. Jansen & W. Jansen, 1990. De Bergerheide, meer dan zand alleen. Beeld van een rivierduin-landschap. - Natuurhistorisch Maandblad, 79 (10): 241-264.
2. Peeters, T.M.J. (red.), 1995. Soortenlijst van de aculeaten in Nederland. - Centraal Bureau EIS-Nederland, Leiden, 52 pp.
3. Smissen, J. van der, 1994. Zur Kenntnis der Weibchen von *Arachnospila virgilabnormis* Wolf, 1976 und *Arachnospila alvarabnormis* (Wolf, 1965) (Hymenoptera: Pompilidae). - Drosera, '94 (1/2): 63-70.

VERZOEK:

Stuurt u uw gegevens van de beide excursies van de Millingerwaard (16-5-'96) en Zandvoort (3-8-'96) op naar Theo Peeters (Bachlaan 752, 5011 BR Tilburg), opdat ook hiervan weer een verslag kan worden gemaakt.